

Agnieszka Baer-Nawrocka
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na efekty dochodowe w rolnictwie nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej¹

The influence of Common Agricultural Policy on agricultural incomes effects in the new member countries of the European Union

Celem artykułu jest ocena wpływu integracji na poziom dochodów rolniczych w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej. Badania przeprowadzono w oparciu o Rachunki Ekonomiczne dla Rolnictwa. Analizie poddano również wybrane czynniki kreacji dochodów rolniczych takich jak realna wartość produkcji rolnej i zużycia pośredniego oraz poziomu dotacji.

Jak wykazała przeprowadzona analiza akcesja pozytywnie wpłynęła na sytuację dochodową w większości państw UE-12. Widoczne jest to zwłaszcza w rolnictwie polskim, wyróżniającym się największą dynamiką zmian w tym zakresie. Pogorszenie wyników ekonomicznych odnotowano natomiast w krajach, które najpóźniej przystąpiły do UE jak również w Czechach.

W analizowanym okresie widoczny jest powolny proces zmniejszania dysproporcji między krajami UE-12 i UE-15 pod względem dochodów przypadających na 1 AWU jak i na 1 gospodarstwo co jest również efektem (oprócz wzrostu dochodów) przemian w strukturze agrarnej. Analiza determinantów wzrostu dochodów wykazała, że kluczową rolę w ich kształtowaniu odgrywa polityka bezpośredniego wsparcia producentów rolnych. Udział pozostałych analizowanych czynników determinujących dochody był znacznie mniejszy. Ponadto wykazano, że rolnictwo polskie wyróżniało się pod względem największej efektywności wykorzystania dopłat ogółem.

Wprowadzenie

Na działalność przedsiębiorstw rolnych, podobnie jak innych podmiotów gospodarczych, wpływa szereg zjawisk ekonomicznych, społecznych, demograficznych, prawnych i politycznych zachodzących w ich otoczeniu. Specyficzne cechy produkcji rolnej sprawiają, że podmioty działające w tym sektorze narażone są dodatkowo na

¹ Artykuł powstał w ramach realizacji projektu badawczego pt. Dochody rolnicze w krajach Unii Europejskiej w świetle ewolucji Wspólnej Polityki Rolnej (N1 12 3461/B/H03/2010/38) finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

ryzyko przyrodnicze². Rolnictwo krajów Unii Europejskiej objęte jest szerokim instrumentarium Wspólnej Polityki Rolnej. Wynikająca ze specyficznych funkcji tego sektora interwencja nie eliminuje jednak mechanizmu rynkowego a prowadzi jedynie do jego łagodzenia. Efekty dochodowe osiągane przez producentów rolnych określone są zatem również determinantami rynkowymi natury endogennej, do których zalicza się ilość i jakość czynników produkcji, efektywność ich wykorzystania, skalę wytwarzania, towarowość produkcji oraz strukturę produkcji. Szczególne znaczenie dla sytuacji produkcyjno-ekonomicznej rolnictwa w państwach UE-12 po akcesji, miały czynniki zarówno te, które podlegają bezpośrednio negocjacji (kwoty i para kwoty produkcji, poziom i system dopłat bezpośrednich) jak i czynniki nie negocjowane, wynikające z samego przystąpienia tych krajów do Wspólnoty (między innymi ceny środków produkcji dla rolnictwa i produktów rolnych)³.

Celem opracowania jest ocena wpływu integracji na poziom dochodów rolniczych w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej. Sytuację dochodową producentów rolnych przeanalizowano w oparciu o dane Rachunków Ekonomicznych dla Rolnictwa (RER). Dochód przedsiębiorcy rolnego w RER zawiera wynagrodzenie nieodpłatnej siły roboczej (w tym pracę własną rolnika), wynagrodzenie z tytułu gruntów własnych oraz zysk z wykorzystania kapitału⁴. Analiza z punktu widzenia rolnictwa jako sektora zakłada, że efekty (wyniki) na poziomie sektora jako całości są sumą indywidualnych efektów (wyników) poszczególnych podmiotów produkcyjnych w rolnictwie danego kraju⁵. Dokonano również oceny wybranych czynników w dużym stopniu rozstrzygających o poziomie osiąganych dochodów producentów rolnych. Wśród determinantów tych wskazano na wartość produkcji rolnej i zużycia pośredniego oraz poziom dotacji.

W celu wyeliminowania wahań sezonowych posłużono się wielkościami średnimi dla czterech lat, wyróżniając w latach 2000-2011 trzy podokresy: przedakcesyjny (2000-2003), pierwsze lata członkostwa krajów UE-12 (2004-2007) oraz lata 2008-2011.

Dochody rolnicze

W latach 2000-2011 wzrost dochodów przedsiębiorców rolnych w ujęciu realnym odnotowano w siedmiu nowych państwach członkowskich - w Polsce, krajach nadbałtyckich, na Węgrzech i Słowacji oraz w Słowenii (tab. 1, rys. 1). Wyraźne przyspieszenie dynamiki wzrostu widoczne jest zwłaszcza po objęciu rolnictwa tych

² H. Runowski: Zmienność dochodów gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej i jej przyczyny. Roczniki naukowe SERiA, tom XIII, zeszyt 1, Wyd. Wieś Jutra Sp. z o. o, Warszawa-Poznań-Wrocław, 2011.

³ W. Poczta: Wpływ integracji z Unią Europejską na położenie ekonomiczne rolnictwa polskiego w pierwszych latach po akcesji. Wieś i rolnictwo, nr 2 (123).

⁴ Manual on the economic accounts for agriculture and forestry EAA/EAF 97. Rev. 1.1, Eurostat, 2000.

⁵ Nie oznacza to jednak, że poszczególne podmioty osiągają pożądane efekty w równym stopniu. O zróżnicowaniu efektów dochodowych na poziomie podmiotów produkcyjnych według typów gospodarstw i wielkości ekonomicznej w rolnictwie wnioskować można na podstawie danych FADN. Analizy tego typu podjęli między innymi Floriańczyk (2002), Czyżewski, Henisz-Matuszczak (2004), Zegar J.S (2008), Poczta i in.(2009), Goraj i in. (2012).

państw instrumentami WPR. Jak wynika z przedstawionych danych w największym stopniu poziom dochodów wzrósł w rolnictwie polskim przy czym skokowy wzrost nastąpił w pierwszych latach akcesji. Średni poziom rocznych dochodów przedsiębiorców rolnych w cenach realnych w latach 2000-2003 wynosił 2 555,3 mln euro, a w okresie poakcesyjnym 5 346,6 i 6 383,7 mln euro odpowiednio w latach 2004-2007 i 2008-2011. Zatem dochody polskiego sektora rolnego w ostatnich latach były 2,5-krotnie wyższe w porównaniu do okresu przedakcesyjnego. Średnioroczny wzrost tej kategorii ekonomicznej wyniósł 9,7% i jest to największa stopa zmian spośród analizowanych krajów. W grupie nowych państw członkowskich dochody wzrosły średnio o ponad 23% podczas gdy w krajach UE-15 spadły o 27%. Ujemna stopa zmian w grupie tych państw wyniosła 2,7%⁶. Jednak należy zauważyć, iż spadek dochodów realnych w relacji do średniej z lat 2000-2003 nastąpił również w takich jak Bułgaria, Rumunia, Cypr, Malta i Czechy.

Spśród państw UE-12, w zakresie sytuacji ekonomicznej producentów rolnych, wyróżniają się Czechy i Słowacja. W państwach tych w analizowanym okresie czasowym dochód przedsiębiorcy rolnego przyjmował bowiem w niektórych latach wartości ujemne. Jak wynika z analizy poszczególnych kategorii ekonomicznych związanych z algorytmem obliczania dochodów kosztem, który obciąża produkcję rolniczą w Czechach i na Słowacji w dwukrotnie większym stopniu niż przeciętnie w pozostałych krajach UE-27, jest opłata pracy najemnej. Udział tej kategorii kosztów w produkcji kształtował się na poziomie około 20%. Jest to ściśle związane ze strukturą gospodarstw w tych krajach, której trzon stanowią gospodarstwa wielkoobszarowe mające charakter spółek zatrudniających pracowników najemnych. Odsetek najemnych osób pełnozatrudnionych w AWU ogółem w rolnictwie czeskim i słowackim stanowi odpowiednio 75 i 55% podczas gdy średnio we Wspólnocie około 23%⁷.

Ujemnymi wartościami w odniesieniu do wyniku ekonomicznego w rolnictwie spośród krajów UE-15 wyróżnia się również Dania. W tym przypadku jest to również przede wszystkim efektem wysokich kosztów wykorzystania czynników zewnętrznych, a w szczególności wartości zapłaconych odsetek od kredytów długoterminowych, których udział w wartości produkcji w latach 2000-2011 wynosił 10%⁸ i przewyższał blisko 4-krotnie średnią w krajach UE-15. Jak podkreśla Runowski (2011) w Danii powszechne jest zjawisko nabywania gospodarstw poprzez ich zakup a nie, jak to ma miejsce w większości pozostałych państw, w drodze dziedziczenia (na ogół nieodpłatnie). Zatem mimo wysokiej sprawności technicznej tych gospodarstw, co powinno przekładać się na sprawność ekonomiczną, w ujęciu statystycznym gospodarstwa te osiągają niskie dochody.

Mimo pozytywnych zmian w zakresie osiąganych efektów ekonomicznych w rolnictwie większości krajów UE-12 dochód w przeliczeniu na 1 pełnozatrudnionego

⁶ Głębokie spadki dochodów dotyczą zwłaszcza rolnictwa holenderskiego, luksemburskiego, portugalskiego oraz włoskiego. Można zatem powiedzieć, że pogorszenie sytuacji dochodowej miało miejsce zarówno tam gdzie dominuje rolnictwo wysokointensywne jak i w krajach o mniej intensywnych formach gospodarowania. Z kolei wzrost dochodów w sektorze rolnym w grupie państw UE-15 odnotowano w Wielkiej Brytanii i Niemczech (obliczenia własne na podstawie danych Eurostat 2013).

⁷ Obliczenia własne na podstawie danych Eurostat 2013.

⁸ Rekordowym pod tym względem okazał się 2008 rok kiedy to udział odsetek od kredytów w wartości produkcji przekroczył 18%

w tych państwach kształtuje się na 5-krotnie niższym poziomie niż w krajach UE-15 - około 2 tys. euro wobec niemal 10 tys. euro (tab. 2). Różnica ta występuje również, choć jest nieco mniejsza, po skorygowaniu miernika wydajności o sumę dopłat udzielonych sektorowi rolnemu w poszczególnych okresach. Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że zarówno w grupie starych jak i nowych krajów członkowskich dochód bez dotacji na jednostkę pracy wykazywał tendencję malejącą, przy czym większy w państwach UE-15, co można tłumaczyć większą zależnością dochodów od wielkości dopłat. W rolnictwie polskim w badanych latach zauważalny jest natomiast wzrost dochodu bez dotacji w przeliczeniu na 1 AWU. Można zatem wnioskować, że w tym przypadku następował systematyczny, faktyczny wzrost wydajności pracy⁹. Wskazuje również na to fakt, że w rolnictwie polskim średnioroczne tempo wzrostu dochodów w przeliczeniu na jednostkę nakładów pracy (12%) było wyższe niż stopa zmian dochodów (9,7%). Trzeba jednak mieć jednocześnie na uwadze, że na wynik ten wpłynęło również zmniejszenie się liczby pełnozatrudnionych w latach 2008-2011 w relacji do 2000-2003 o około 11%. Mimo zachodzących w tym zakresie zmian, poziom generowanego przez 1 AWU dochodu w rolnictwie polskim pozostaje znacznie niższy w stosunku do średniej w krajach UE-15 - 2-krotnie biorąc pod uwagę kategorię dochodu bez dotacji i blisko 4-krotnie uwzględniając dopłaty ogółem. Wskazuje to, w kontekście ograniczonego wzrostu produkcji i relatywnie zbyt dużej liczby osób pracujących w sektorze rolnym w Polsce, na potrzebę dalszej poprawy wydajności czynnika pracy poprzez redukcję zatrudnienia w rolnictwie¹⁰.

Dysproporcje w zakresie sytuacji dochodowej pomiędzy grupą starych i nowych państw członkowskich widoczne są również po przeliczeniu dochodu przedsiębiorcy rolnego na 1 gospodarstwo (tab. 3). Średni dochód na gospodarstwo rolne w krajach UE-15 był ponad 6-krotnie wyższy niż w krajach UE-12 a po skorygowaniu o otrzymywane dotacje – blisko 5-krotnie. Niewątpliwie jest to efektem gorszej struktury agrarnej w większości krajów UE-12. Jedynie gospodarstwa czeskie osiągają dochód porównywalny z odpowiednim w krajach UE-15. Sytuacja ta zmienia się jednak diametralnie po uwzględnieniu dochodu bez subwencji, co związane jest z faktem, że dopłaty decydują o dodatnim poziomie dochodów w rolnictwie czeskim. Średni poziom dochodu przypadający na jedno gospodarstwo polskie jest niski i stanowi 40% dochodu generowanego przez gospodarstwa w UE-15. Różnica ta zmniejsza się po skorygowaniu dochodu o poziom dotacji, nadal jednak pozostaje dość istotna. Ma to szczególne znaczenie w porównaniu do dochodów osiągniętych w państwach o podobnej strukturze produkcji.

Wybrane determinanty dochodów rolniczych

Na efekty dochodowe rzutuje wiele czynników. Wśród nich dużą rolę odgrywają poziom produkcji i nakładów ponoszonych na jej wytworzenie oraz wielkość uzyskiwanych dotacji dla producentów rolnych (rys.1, tab. 4). Biorąc pod uwagę zmiany

⁹ Analogiczna sytuacja, choć przy dwukrotnie większym poziomie wydajności pracy, miała miejsce jeszcze tylko w rolnictwie austriackim (obliczenia własne na podstawie danych Eurostat 2013).

¹⁰ Por. W. Poczta., W. Czubak, K. Pawlak: Zmiany w wolumenie produkcji i dochodach rolniczych w warunkach akcesji Polski do UE, Zagadnienia ekonomiki rolnej 4/2009.

w zakresie tych czynników oraz poziomu dochodów w latach 2008-2011 w relacji do okresu sprzed akcesji, można wskazać na trzy grupy państw. Jedną z nich stanowią kraje, w których nastąpił wzrost wartości realnej produkcji oraz, jak wskazano wcześniej, największy wzrost dochodów. Na zmiany w zakresie wartości produkcji wpłynęło głównie zwiększenie jej wolumenu. Dotyczy to takich krajów jak Polska oraz Litwa, Łotwa i Estonia. Podkreślić należy, że jedynie w Polsce wzrost realnej wartości produkcji dodatkowo determinowany był wzrostem cen produkcji podczas gdy w pozostałych państwach ceny te uległy zmniejszeniu¹¹. Na uwagę zasługuje fakt, że w krajach nadbałtyckich, podobnie jak w pozostałych państwach UE-12 z wyjątkiem Polski, zmiany w zakresie realnej wartości zużycia pośredniego były szybsze aniżeli zmiany w zakresie realnej wartości produkcji. Pogorszeniu ulegały zatem warunki wymiany dla rolnictwa. Ponadto, jak wykazała analiza relacji wolumenu zużycia pośredniego do wolumenu produkcji, w badanym okresie tylko w rolnictwie polskim i litewskim następowała poprawa efektywności technicznej wytwarzania¹². Rozstrzygający wpływ na poziom uzyskiwanego dochodu miało jednakże objęcie rolnictwa tych i pozostałych państw UE-12 instrumentami WPR. Wyróżnione w tej grupie kraje charakteryzowały się dużym wzrostem dotacji ogółem, przy czym największy dotyczył Polski (tab. 4.). Jeszcze większe różnice we wzroście poziomu dopłat widoczne są po ich przeliczeniu na 1 gospodarstwo. Należy jednak mieć na uwadze zarówno znacznie niższy poziom dopłat przypadający na 1 polskie gospodarstwo na początku badanego okresu jak również relatywnie lepszą strukturę obszarową gospodarstw w krajach nadbałtyckich.

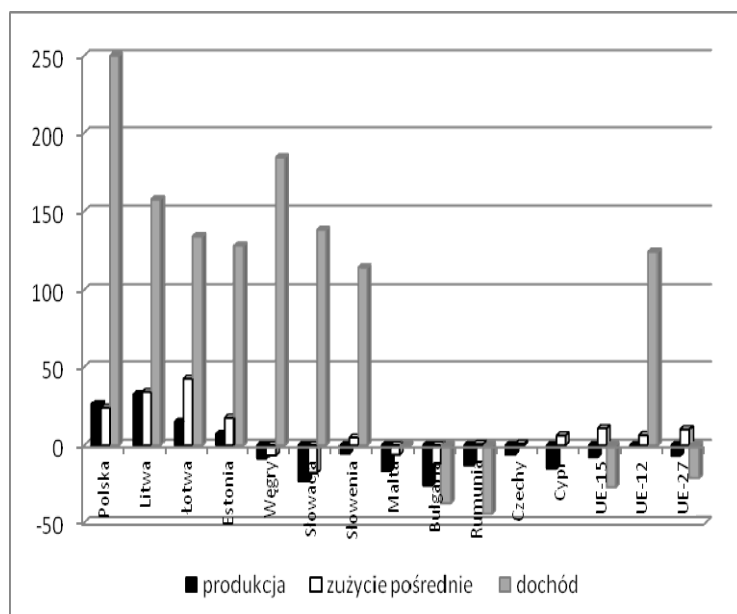
Kolejną grupą państw, wyróżnionych na podstawie zmian dochodów i czynników ich determinujących, tworzą Węgry, Słowacja i Słowenia. W rolnictwie tych państw wzrostowi dochodów towarzyszył spadek wartości realnej produkcji. Można zatem powiedzieć, że przyrost dochodów w całości wynikał ze wzrostu dotacji dla producentów rolnych w tych krajach. Odnosi się to w szczególności do Słowacji gdzie obecnie dotacje ponad 8-krotnie przewyższają poziom uzyskiwanego dochodu. Należy przy tym zauważyć, że sytuacja ta występowała w rolnictwie słowackim, choć przy mniejszych dysproporcjach, również przed wstąpieniem do Unii Europejskiej.

Spadek zarówno realnej wartości produkcji jak i dochodów odnotowano natomiast w rolnictwie czeskim, maltańskim, bułgarskim oraz rumuńskim. Spadek realnej wartości produkcji rolnej w tych krajach w głównej mierze determinowany był obniżeniem cen produktów rolnych – od blisko 15% w Czechach do ponad 25% w Rumunii¹³. Podobnie, jak we wszystkich krajach UE-12, również w tych państwach odnotowano wzrost dotacji. Mimo to, po przeliczeniu na 1 gospodarstwo kraje te uzyskują, z wyjątkiem Czech, najniższy poziom dotacji, co w przypadku Bułgarii i Rumunii związane jest z późniejszym przystąpieniem do Wspólnoty. Nie bez znaczenia pozostaje również rozdrobniona struktura agrarna w tych krajach, zwłaszcza w Rumunii. W odniesieniu do gospodarstw rumuńskich, bułgarskich ale również czeskich, w szczególności można zatem wnioskować o niewydolności dochodowej i nieefektywnym wykorzystaniu dopłat.

¹¹ A. Baer-Nawrocka: Zmiany w wolumenie produkcji rolnej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej po wstąpieniu do Unii Europejskiej. Roczniki naukowe SERiA, Tom XIV, Zeszyt 3, Wyd. Wieś Jutra Sp. z o. o, Warszawa-Poznań-Białystok 2012.

¹² Obliczenia własne na podstawie danych Eurostat 2013.

¹³ Obliczenia własne na podstawie danych Eurostat 2013.

* Z uwagi na skrajnie duże zmiany dochodów w rolnictwie czeskim w celu uzyskania większej przejrzystości nie umieszczono ich na wykresie.

Rys. 1. Względne zmiany realnych wartości produkcji, zużycia i dochodów w latach 2008-2011 w relacji do lat 2000-2003

Źródło: Opracowanie własne na podstawie

Jak wynika z przeprowadzonej analizy sytuacja dochodowa gospodarstw rolnych w nowych krajach członkowskich, analogicznie jak ma to miejsce w krajach UE-15, w coraz większym stopniu jest zależna od wsparcia w ramach WPR. Na uwagę zasługuje fakt, że w analizowanym okresie jedynie w Polsce wzrost bezwzględnej wartości dochodów przekroczył wzrost dotacji w ujęciu bezwzględnym – poziom dochodów wzrósł o 3 828,4 mln euro a dotacje o 3 061,5 mln euro. Subwencje dla sektora rolnego w 70% stanowiły zatem o wzroście dochodów w rolnictwie. W pozostałej grupie państw natomiast, wzrost dotacji przekraczał wzrost dochodów lub nie rekompensował ich spadku. Rolę subwencji w kształtowaniu dochodów potwierdza ich udział w dochodach (tab. 1). W skrajnych przypadkach, takich jak Czechy i Słowacja, w ostatnich latach dopłaty decydowały o dodatnim wyniku prowadzonej działalności rolniczej¹⁴. Duża rola dopłat w kształtowaniu dochodów zauważalna jest również w krajach nadbałtyckich, na Węgrzech i w Słowenii. W latach 2008-2011 poziom

¹⁴ Podobna sytuacja, wśród krajów UE-15, dotyczy rolnictwa luksemburskiego, niemieckiego, irlandzkiego, szwedzkiego i fińskiego. Generalnie można powiedzieć, że w grupie starych krajów członkowskich w mniejszym stopniu dopłaty decydują o dochodzie w krajach południowych ale właśnie w tych państwach odnotowano w analizowanych latach istotny ich wzrost. Również w krajach Beneluksu rola dopłat w kształtowaniu dochodów ulegała zwiększaniu. Jedynym państwem gdzie zaobserwować można systematyczne zmniejszanie roli dopłat w kreowaniu dochodów rolniczych jest Wielka Brytania (obliczenia własne na podstawie danych Eurostat 2013).

dochodów rolniczych w Polsce bez dopłat byłby niższy o ponad 52% i wyniósłby 2,8 mld euro. Jednak rola tego instrumentu wsparcia dochodów producentów rolnych, podobnie jak we wszystkich analizowanych państwach, rośnie. W krajach UE-12 udział ten wynosił w ostatnich latach średnio ponad 61% jednak jak można przypuszczać w miarę realizacji procesu *phasing in* udział ten będzie wzrastał.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych analiz można sformułować następujące wnioski:

1. Integracja z Unią Europejską wpłynęła pozytywnie na sytuację dochodową w większości analizowanych państw. Istotne zmiany miały miejsce zwłaszcza w pierwszym okresie członkostwa tych krajów we Wspólnocie. Zdecydowanie największą dynamiką pozytywnych zmian w zakresie wyników ekonomicznych wyróżniało się rolnictwo polskie. Pogorszenie w tym zakresie odnotowano natomiast w krajach, które najpóźniej przystąpiły do UE jak również w Czechach. Spadek dochodów zauważalny był również w państwach UE-15.
2. Mimo, iż w warunkach akcesji rolnictwo wielu spośród nowych państw członkowskich osiągnęło postęp ekonomiczny, cechuje je znacznie niższa niż w krajach UE-15, wydajność zasobów pracy. W szczególności w rolnictwie polskim jest to efektem wadliwej struktury agrarnej. Jeszcze bardziej widoczne jest to przy przeliczeniu dochodu na 1 gospodarstwo rolne. W analizowanym okresie można dostrzec jednak powolny proces zmniejszania zróżnicowania między krajami UE-12 i UE-15 w tym zakresie.
3. Zwiększenie poziomu dochodów we wszystkich nowych krajach członkowskich wiązało się z diametralnym wzrostem poziomu dopłat ogółem. Rola pozostałych analizowanych czynników kreacji dochodów - wartości produkcji i zużycia pośredniego - była znacznie mniejsza. Kluczową rolę w kształtowaniu dochodów rolniczych odgrywa zatem polityka bezpośredniego wsparcia producentów rolnych.
4. Pośród krajów UE-12 rolnictwo polskie wyróżniało się pod względem największej efektywności wykorzystania dopłat ogółem i ich mnożnikowego oddziaływania na efekty dochodowe. Wzrost dochodów był większy niż wzrost subwencji ogółem, podczas gdy w innych państwach miała miejsce sytuacja odwrotna.

Tabela 1. Dochody rolnictwa w krajach Unii Europejskiej w latach 2000-2011 (wartości realne, ceny stałe 2005 roku)

Kraj	Dochody					Udział dotacji ogółem w dochodzie			Dochód bez dotacji ogółem (mln euro) 2008-2011
	2000-2003 (mln euro)	2004-2007 (mln euro)	2008-2011		Stopa zmian 2000-2011	2000-2003 (%)	2004-2007 (%)	2008-2011 (%)	
			(mln euro)	2000-2003 =100					
Bulgaria	1 683,4	1 211,6	1 049,9	62,4	- 4,63	2,8	11,2	41,3	632,6
Cypr	.	228,6	194,1	.	.	.	17,7	18,4	158,5
Czechy	- 28,6	268,6	289,3	1 011,8	.	- 229,2	252,5	477,0	- 624,8
Estonia	95,8	47,0	122,2	127,7	3,38	30,0	64,8	109,6	- 1,0
Litwa	177,1	299,5	279,3	157,6	2,80	19,5	77,9	99,5	12,4
Lotwa	136,9	270,4	183,0	133,6	8,65	21,7	68,6	99,0	5,5
Malta	61,5	55,8	56,0	91,0	- 0,43	6,5	33,6	31,2	38,3
Polska	2 555,3	5 346,6	6 383,7	249,8	9,71	9,3	45,8	52,3	3 087,8
Rumunia	4 768,4	3 859,6	2 658,1	55,7	0,29	7,4	18,5	30,6	1 856,1
Słowacja	32,8	62,3	45,2	137,9	4,63	243,3	542,8	1 230,8	- 328,9
Słowenia	249,1	324,9	282,8	113,5	1,61	54,0	72,5	79,7	57,8
Węgry	794,0	1 136,2	1 467,6	184,8	2,45	44,5	90,9	90,8	275,1
UE-15	77 763,8	67 598,4	56 579,4	72,8	- 2,72	56,0	65,3	77,7	13 096,5
UE-12	10 525,8	13 211,2	13 011,2	123,6	3,57	16,0	45,9	61,5	5 169,4
UE-27	88 289,7	80 809,6	69 590,5	78,8	- 1,88	51,3	62,1	74,6	18 265,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych RER, 2013.

Tabela 2. Dochód na 1 AWU w rolnictwie krajów Unii Europejskiej w latach 2000-2011 (wartości realne, ceny stałe 2005 roku)

Kraj	Dochód/AWU					Dochód bez dotacji/AWU		
	2000-2003 (euro)	2004-2007 (euro)	2008-2011		Stopa zmian 2000-2011	2000-2003 (euro)	2004-2007 (euro)	2008-2011 (euro)
			(euro)	2000-2003 =100				
Bulgaria	.	1 607,7	2 207,4	.	- 1,69*	.	1 434,9	1 311,7
Cypr	.	7 652,8	7 403,7	.	- 2,65*	.	6 300,5	6 044,4
Czechy	- 174,6	1 811,2	2 180,6	- 1 249,1	.	- 1 561,1	- 2 672,8	- 4 631,8
Estonia	1 484,9	3 546,2	3 849,9	259,3	11,30	1 061,6	1 251,0	27,0
Litwa	821,3	1 693,4	1 807,2	220,0	9,95	658,2	398,6	83,4
Lotwa	899,4	1 925,8	1 765,8	196,3	12,88	698,3	598,6	60,7
Malta	13 220,6	13 121,8	13 403,6	101,4	0,73	12 373,6	8 715,1	9 178,8
Polska	987,9	2 343,8	2 809,6	284,4	13,24	897,4	1 270,0	1 362,9
Rumunia	1 380,1	1 470,9	1 174,3	85,1	3,51	1 277,8	1 242,1	815,1
Słowacja	207,9	565,3	509,7	245,2	.	- 1 419,8	- 1 827,4	- 3 656,1
Słowenia	2 319,4	3 419,6	3 369,1	145,3	4,19	1 124,8	931,4	693,0
Węgry	1 148,0	1 981,9	3 206,7	279,3	6,61	679,5	173,9	592,9
UE-15	11 739,4	11 074,4	9 941,3	84,7	- 0,99	5 178,1	3 873,8	2 305,7
UE-12	1 315,4	1 895,6	2 141,8	162,8	5,96	1 107,8	1 040,2	851,5
UE-27	6 032,6	6 185,4	5 907,2	97,9	0,02	2 953,8	2 363,8	1 552,0

*2004-2011

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych RER, 2013.

Tabela 3. Dochód na 1 gospodarstwo w rolnictwie krajów Unii Europejskiej w latach 2000-2011 (wartości realne, ceny stałe 2005 roku)

Kraj	Dochód z dotacjami/gospodarstwo					Dochód bez dotacji/gospodarstwo (euro)			
	2003 (euro)	2005 (euro)	2007 (euro)	2010		2003	2005	2007	2010
				euro	2003=100				
Bulgaria	2 137,8	2 404,2	1 875,8	2 372,7	111,0	2 623,5	2 242,0	1 337,9	1 332,2
Cypr	.	5 528,9	4 865,2	5 058,1	.	.	4 520,7	3 978,8	4 146,7
Czechy	- 1 902,9	5 603,4	8 211,9	10 662,7	-560,3	- 5 966,1	- 10 243,2	- 10 962,9	- 28 159,7
Estonia	1 659,9	5 058,4	7 469,8	7 288,5	439,1	1 899,7	1 828,7	3 050,1	567,3
Litwa	582,9	1 295,1	1 483,4	1 321,2	226,7	695,9	392,0	490,0	- 71,7
Łotwa	1 122,5	2 024,1	2 409,3	2 391,0	213,0	769,7	663,3	692,0	158,8
Malta	5 327,5	5 051,3	4 990,5	4 773,2	89,6	5 300,5	3 295,0	3 026,2	2 873,7
Polska	1 002,0	1 843,2	2 717,4	4 473,1	446,4	1 069,5	987,3	1 495,0	1 986,5
Rumunia	1 136,0	836,4	486,5	494,2	43,5	747,4	707,4	336,8	349,6
Słowacja	- 470,0	320,2	1 280,8	- 161,2	34,3	- 4 026,4	- 3 127,6	- 3 364,2	- 5 425,7
Słowenia	2 584,2	4 187,1	4 554,2	3 714,0	143,7	1 972,0	1 178,6	1 245,1	768,3
Węgry	727,2	1 551,8	1 744,7	2 067,5	284,3	928,0	30,0	58,8	- 63,8
UE-15	11 917,2	10 722,4	12 342,2	11 121,5	93,3	6 170,4	3 211,9	4 655,1	2 935,3
UE-12	1 110,9	1 405,2	1 518,9	1 769,7	159,3	926,9	763,8	681,4	591,8
UE-27	5 599,2	5 166,6	5 992,2	5 821,8	104,0	3 104,8	1 752,1	2 323,7	1 607,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych RER, 2013.

Tabela 4. Dotacje dla rolnictwa w krajach Unii Europejskiej w latach 2000-2011 (wartości realne, ceny stałe 2005 roku)

Kraj	Dotacje ogółem				Dotacje na gospodarstwo (euro)		
	2000-2003 (mln euro)	2004-2007 (mln euro)	2008-2011		2003	2010	2003=100
			(mln euro)	2000-2003 =100			
Bulgaria	44,8	119,2	417,3	931,7	116,3	1 040,5	894,6
Cypr	3,1	40,4	35,7	1 151,7	85,7	911,4	1 063,0
Czechy	240,5	658,7	914,1	380,0	6 044,2	38 822,4	642,3
Estonia	27,0	94,4	123,2	456,0	704,3	6 721,2	954,3
Litwa	33,3	227,3	266,9	801,4	138,9	1 393,0	1 002,7
Łotwa	30,2	186,1	177,5	588,5	391,9	2 232,1	569,6
Malta	3,9	18,7	17,6	456,3	948,7	1 899,5	200,2
Polska	234,5	2 450,0	3 295,9	1 405,8	98,1	2 486,5	2 534,9
Rumunia	352,4	590,9	802,0	227,6	85,0	144,7	170,3
Słowacja	245,3	266,1	374,1	152,5	3 037,4	5 264,5	173,3
Słowenia	128,4	235,1	224,9	175,2	2 073,7	2 945,7	142,0
Węgry	318,6	1 030,5	1 192,5	374,3	512,1	2 131,3	416,2
UE-15	43 396,3	43 942,3	43 482,9	100,2	7 157,4	8 186,1	114,4
UE-12	1 661,9	5 917,5	7 841,7	471,8	210,6	1 177,9	559,2
UE-27	45 058,2	49 859,8	51 324,6	113,9	3 095,9	4 214,5	136,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych RER, 2013.

Literatura:

1. Baer-Nawrocka A.: Zmiany w wolumenie produkcji rolnej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej po wstąpieniu do Unii Europejskiej, Roczniki naukowe SERiA, tom XIV, zeszyt 3, Wyd. Wieś Jutra Sp. z o. o, Warszawa-Poznań-Białystok 2012.
2. Czyżewski A., Henisz-Matuszczak A.: Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski. Studium porównawcze struktur wytwórczych i regulatorów rynków rolnych. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2004.
3. Floriańczyk Z.: Wpływ reformy Wspólnej Polityki Rolnej lat dziewięćdziesiątych na dochody rolnicze gospodarstw towarowych w Unii Europejskiej. IERiGŻ, Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy 473, Warszawa 2002.
4. Goraj L., Mańko S., Kambo K., Michalak P.: Poziom i struktura dochodów rodzin rolniczych z gospodarstw prowadzących rachunkowość w 2010 roku, IERiGŻ, Warszawa 2012.
5. Manual on the economic accounts for agriculture and forestry EAA/EAF 97. Rev. 1.1, Eurostat, 2000.
6. Poczta W.: Wpływ integracji z Unią Europejską na położenie ekonomiczne rolnictwa polskiego w pierwszych latach po akcesji. *Wieś i rolnictwo*, nr 2 (123) Warszawa 2004.
7. Poczta W., Średzińska J., Mrówczyńska-Kamińska A.: Determinanty dochodów gospodarstw rolnych Unii Europejskiej według typów rolniczych. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, Ekonomika i organizacja gospodarki żywnościowej nr 76 (2009) 2009.
8. Poczta W., Czubak W., Pawlak K.: Zmiany w wolumenie produkcji i dochodach rolniczych w warunkach akcesji Polski do UE, Zagadnienia ekonomiki rolnej 4/2009, Warszawa 2009.
9. Runowski H.: Zmienność dochodów gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej i jej przyczyny. Roczniki Naukowe SERiA, tom XIII, zeszyt 1, Wyd. Wieś Jutra Sp. z o. o, Warszawa-Poznań-Wrocław 2011.
10. Zegar J.S: Dochody w rolnictwie w okresie transformacji i integracji europejskiej. IERiGŻ, Warszawa 2008.

Summary

The objective of the article was to assess the impact of integration on the level of agricultural income in the new member countries of the European Union. The analysis was held on the basis of Economic Accounts for Agriculture. The selected determinants of agricultural income such as the real value of agricultural output, intermediate consumption and the level of subsidy were analyzed in the paper.

The analysis proved that the accession to the EU had a positive impact on agricultural incomes in the majority of EU-12 countries. Positive influence was especially visible in Polish agriculture, where the dynamics of changes of income indices were the highest. The deterioration of income indexes was seen in the Czech Republic and the countries, which the latest accessed the EU.

Moreover, it can be noticed that the disparities in terms of agricultural incomes per AWU and farm have been slowly diminishing among EU-12 and EU-15 countries. It results from the income increase and the changes in agricultural structures of EU-12. The analysis showed that

the direct payments were the main factor determining agricultural income increase. Moreover, Polish agriculture was leading in the effectiveness of direct payments use.

Key words: agricultural income, determinants of agricultural income, agriculture in the EU

Informacja o autorze:

dr Agnieszka Baer-Nawrocka

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie

ul. Wojska Polskiego 28

tel. (061) 848 71 16

e-mail: baer-nawrocka@up.poznan.pl